

Vesna Bergant
Rakočević,
dr. pravnih znanosti,
sodnica na Višjem
sodišču v Ljubljani

Približno dve leti zatem, ko je Evropsko sodišče za človekove pravice razglasilo sodbo v zadevi Kurić in drugi proti Republiki Sloveniji, torej letos, je pri založbi Goga izpod peresa Mihe Mazzinija izšel roman *Izbrisana*. Po tem, ko je drama (o) izbrisanih doživela odrsko uprizoritev s predstavo Kranjskega gledališča 25.671, je ta slaba vest Slovencev oziroma Republike Slovenije s tem prelita še v prozo.

Izbrisana

Izbrisana je Zala Jovanović, Ljubljanka, rojena leta 1959 v Kragujevcu, hči praporščaka prve vrste JLA. Zgodba se začne 30. aprila 1992, ko gre Zala roditi v ljubljansko porodnišnico, kjer ugotovijo, da »je ni v računalniku«. Kljub tej administrativni oviri Zala rodi dečka, s tem srečnim dogodkom pa se začne njena oziroma njuna kalvarija. Zala je pač punca, ki je, kot ji oponese nekdo v zgodbi »politično povsem neizobražena«, kar sama prevede v to, da »pač ne gleda poročil«. V času, ko država razpada, je očitno preokupirana sama s sabo, svojo ljubezensko zvezo s poročenim Markom, očetom njenega otroka, s težavnim odnosom z lastnim očetom in materjo ...

Pravzaprav drobce o Zalinem dotandjem življenju bralec spoznava sproti, zgodba se namreč odvrti v naslednjih trinajstih dneh. Ker »ugotovijo«, da Zala nima zdravstvenega zavarovanja, jo v porodnišnici obravnavajo kot samoplačnico. Ko gre zadevo preveriti na občinski urad, ji tam uničijo osebno izkaznico ter potni list in jo začnejo obravnavati kot tujko. Tudi v porodnišnici, kjer ostaja njen otrok, ona pa se ne more več niti identificirati. Zali in njenemu otroku grozi negotova usoda, morda celo odvzem otroka ali izgon na območja, kjer se začne vojna. V teh »okolščinah« se na Zalo stopnjujejo pritiski, naj se otroku odreče. Ko je zadeva videti že povsem brezupna, vlogo nekakšnega *deus ex*

machina odigra Mark. Mark je ameriški poslovnež oziroma »krizni menedžer« in pač zna reševati probleme.

Zgodba o Zali Jovanović ni resnična zgodba. Mazzini pred začetkom pojasni, da so vse osebe v romanu popolnoma izmišljene in da je vsaka podobnost z resničnimi osebami zgolj slučajna, nenamerna, kar pa žal ne velja za precej opisanih dogodkov in usod. A že dolgo vemo, da je lahko le resničnost

bolj fantastična od kakršnekoli domišljije. Med 25.671 usodami bi zato zagotovo našli kakšno vsaj podobno, pa cel kup še bolj bizarnih, le da ne verjamem, da s tako srečno romanesknim koncem kot v Mazzinijevem romanu.

Avtorju zato nočem delati krivice in odvzemati zaslug, da je tudi v literaturi pravzaprav pogumno zabeležil ta zločin, a marsikatera resnična zgodba, o kateri sem brala neposredno iz sodnega spisa, me je neprimerno bolj pretresla. Veliko, večina, jih ni bilo zmožnih ravnati kot Nikola, še en »izmišljeni izbrisani«, na katerega v romanu naleti Zala, ki pa se je prilagodil: »[...] Ne hodim ven ponoči, ker te lahko legitimirajo. Vozim po pravilih, nikoli starega avta, take ustavljajo. Ne zbujam pozornosti. Neviden sem. Evo.«

V resnici so imeli izbrisani preganjavnice in depresije. Niti avta niso mogli prodati. Spomnim se neke zadeve, v kateri je tožnik izpovedal, da je moral svojo zakonsko zvezo dokazovati z dvema pričama, ki sta morala biti Slovenca. Ampak ko so izbrisani zahtevali odškodnino, smo na sodiščih rekli, da niso dovolj konkretno zatrjevali, še manj pa dokazali vseh elementov civilnega delikta, ki morajo biti *sine qua non* podani, da lahko toženki (Republiki Sloveniji) naprtimo odškodninsko obveznost: protipravno ravnanje, pravno priznana škoda, vzročna zveza, krivda. No, če je pa slučajno kdo vendarle konkretiziral, specificiral in dokazal, je pa obveznost seveda zastarala.

Strašno nam je bilo žal, zelo smo se trudili, ampak kaj smo pa mogli, ne? Kot je rekel Jean Paul Sartre, naše roke so krvave, naša vest je čista.

V resnici pa smo izbrisanim samo zabili še en žebelj v krsto ter povsem po nepotrebnem pristavili svoj lonček v tej sramotni zgodbi. Ne bi bilo namreč treba čakati na zadevo *Kurić proti Sloveniji*, na katero se je še po tem kdo tu pa tam celo skliceval – paradoksalno, v podkrepitev zavrnilne sodbe. Ne bi bilo treba niti kančka Dworkinovega aktivizma v smislu moralnega razumevanja prava. Ta sicer v rednem sojenju ne more imeti kakšne sistematične pozicije, ampak verjetno obstajajo zgodovinski primeri in izjeme, ki narekujejo iskanje ekvilibrija zunaj utrjenih shem. Kot rečeno, ga ne bi bilo niti treba. Če kje, so (bili) pač v teh zadevah na mestu očitki o pravniškem črkobralstvu, pomanjkanju sposobnosti ustavnopravne argumentacije, nerazumevanju koncepta človekovih pravic, o zakoreninjenim miselnih vzorcih torej.

Roman Izbrisana seveda priporočam. Včasih so šele, ko se preberejo kot izmišljene, resnične stvari videti res nore. In še, da ne bi slučajno kdaj pozabili. Kajti če kdo misli, da smo si z »Virantovim zakonom« umili roke, lahko samo zagrnemo zastor usmiljena ...